

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ג / גליון ס"ח
ערש"ק פרשת תולדות
ה'תשס"ו

פֶתַח דְּבַר

לקראת שבת פרשת תולדות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון סח), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור החילוק בין פרש"י והמדרש אם האיסור על יצחק לצאת לחו"ל הוא מדין עולה הנפסלת ביוצא, בהקדם ביאור שיטתם באופן הבעלות על ארץ ישראל (וקדושתה) בזמן האבות.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 200 ואילך)

יינה של תורה

ביאור כפל ברכתו של הקב"ה - "יתן ויחזור ויתן" שעניינו נתינת כח לעבודת הצדיקים, ונתינת כח לעבודת הבעלי תשובה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק י עמ' 80)

חידושי סוגיות

ביאור החילוק בין פרש"י והמדרש אם האיסור על יצחק לצאת לחו"ל הוא מדין עולה הנפסלת ביוצא, בהקדם ביאור שיטתם באופן הבעלות על ארץ ישראל (וקדושתה) בזמן האבות.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 200 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

פתגמים בענין גודל ההכרח שישנו להביא את לימוד החסידות לידי מעשה בפועל, דאם לא "הוא מבזה את התורה" ו"קוצץ בנטיעות רצון העליון ב"ה".

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

טעמו וראו כי טוב הי

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן
להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי
שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

מבצע מנויים!

המצטרפים עד ליום י"ט כסלו יזכו בתקליטור
'ילקוט גאולה ומשיח עה"ת'

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832

(ניתן להשאיר הודעה)

מקרא אני דורש

"היאך מעשרין את המלח ואת התבן"

ביאור שאלת עשו "היאך מעשרים את המלח והתבן", דלכאורה הוכיח זה על העם-ארצות שלו ולא שהוא "מדקדק במצוות"

א. עה"פ (פרשתנו כה, כז) "ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה גו" מפרש רש"י "יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות".

ומבארים המפרשים (רע"ב, רא"ם, גו"א ועוד) שעשו שאל על מלח ותבן דווקא משום שהם פטורים מן המעשר גם מדרבנן, ובזה רצה עשו להראות לאביו עד כמה הוא מדקדק במצוות, שהוא מפריש מעשר גם מדברים שאין עליהם כלל חיוב.

ולכאורה תמוה: באם היה עשו מפריש מן המלח והתבן מעשר בפועל, אזי באמת היה נראה שהוא מדקדק במצוות; אך בכך ששאל אצל יצחק כיצד מעשרים את המלח והתבן, הרי הוא הוכיח בכך רק את העם-ארצות שלו - שאינו יודע הלכו מעשר!

יתירה מזו: הרי עשו גדל מקטנותו אצל יצחק אביו, ואם באמת היה מחפש לדקדק במצוות (כפי שרצה להראות את עצמו) הרי בוודאי היה מסתכל כיצד אביו מקיים מצוות, ובוודאי שהיה רואה שיצחק אינו מעשר את המלח והתבן - ותמיהא, כיצד חשב עשו לרמות את אביו עם השאלה "היאך מעשרין"?

ותמיהה זו גדולה יותר: תוכן פירוש רש"י זה מופיע הן בתנחומא (פרשתנו ח) והן בבראשית רבה (פס"ג, ט). בתנחומא הלשון הוא (בשונה מפירש"י) שעשו שאל אצל יצחק "מהו שתהא

חייבת במעשר", ובבראשית רבה הלשון הוא (בדומה לפירש"י) "היך מתקנין מילחא . . היך מתקנין תבנא" - שמלשון זה משמע שלעשו לא היה ספק בעצם חיוב המעשר על מלח ותבן, אלא ששאלתו היתה "היאך מעשרין את המלח כו".

נמצא, שרש"י בחר להביא דווקא את הנוסח שמגדיל את התמיהות הנ"ל - א) דעשו הראה בזה את העם-ארצות שלו, ב) כיצד עשו לא שם לבו לכך שיצחק אינו מעשר המלח והתבן.

ב. עוד צריך להבין: כיצד שייך בכלל לשאול "היאך מעשרין"? והרי כל אחד יודע שפירוש מעשר הוא - עשירית; ומה שייך להקשות כיצד להפריש מעשר (עשירית) מן המלח והתבן?

ובשלמא אם היה רש"י מביא הלשון שבמדרש רבה, דשם כתיב "היך מתקנין מילחא", היה אפשר לפרש את שאלתו, דמכיוון שכוונת המעשר היא להראות ש"לה' הארץ ומלוואה", הנה גם בדברים הפטורים ממעשר היה צריך להיות איזה 'תיקון' מסויים שגם בהם יראו שהם שייכים לקב"ה, ובוזה היתה שאלתו "היך מתקנין".

אך רש"י משנה מלשון זו וכותב "היאך מעשרין", ובוזה קשה, כנ"ל, מה שייך להתקשות כיצד מעשרין?

ג. וי"ל הביאור בכל זה:

דובר כמה פעמים שענינו של רש"י הוא - "לא באתי אלא לפשוטו של מקרא" (פרש"י בראשית ח, א) - אפילו במקומות שאין זה מתאים לחלק ההלכה שבתורה.

ועד"ז בנדו"ד: השאלה "היאך מעשרין את המלח והתבן" (בפירש"י) אינה קשורה עם המצוה דמעשר זרעים (דלאחר מ"ת), אלא עם מצוות מעשר שהיתה נוהגת אז (לפי פשוטו של מקרא):
דהנה, לעיל (בפר' לך לך) מסופר, שלאחר שאברהם ניצח את הד' מלכים - "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן גו' ויתן לו מעשר מכל". ורש"י מפרש "ויתן לו - אברם מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן".

ומבארים שם המפרשים (ריב"א וגו"א סו), שבדבריו בא רש"י לשלול את הפירוש שאברהם נתן מעשר רק מן שלל המלחמה (דהרי מפורש שם דאת שלל המלחמה לא רצה אברהם כלל ליטול - "אם מחוט ועד שרוך נעל כו"), ושיטתו היא שאברהם נתן למלכי צדק מעשר "מכל אשר לו" (ולא רק מן שלל המלחמה).

ומכך רואים אנו, שאברהם נהג להפריש מעשר "מכל אשר לו" - מכל נכסיו - ומכיוון ש"יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" - מובן, שגם יצחק המשיך בנוהג זה - להפריש מעשר מכל נכסיו.

ועפ"ז מובנת בפשטות כוונת עשו בשאלתו - "היאך מעשרין את המלח ואת התבן" - מכיוון שיצחק כן הפריש מעשר מן המלח והתבן (דהרי הוא הפריש מעשר "מכל אשר לו") - ושאלתו של עשו רק היתה "היאך מעשרין כו" וכדלקמן.

ד. הצד השווה של מלח ותבן (בשונה משאר דברים) הוא, שכשהם לכשעצמם, אין להם כל חשיבות, ובשעה שמערבים אותם בדברים אחרים, יש מהם תועלת שלא בערך מהתועלת שלהם שהם לכשעצמם.

וכפי שרואים במוחש, שכמות קטנה של מלח נותנת טעם בתבשיל ומשבחת אותו; ולא רק שהמלח מוסיף טעם, אלא שבלא מלח נחסר בכללות אכילת המאכל, ובלשון הכתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח".

ועד"ז תבן: מצד עצמו (בתור מאכל בהמה או להסקה בתנור) אין הוא שווה כסף וחשוב כ"כ, אך בשעה שמנצלים אותו לעשיית לבנים וכו', הוא שווה הרבה יותר.

וזה היתה שאלת עשו: דלכאורה מקום לומר, דבמעשר זה (ד"ויתן לו מעשר מכל") לא נחשיב את התבן והמלח לפי המדה והמשקל העכשווי (כשהוא בפ"ע), אלא לפי שוויות הדבר לאחר ניצולו בפועל.

ומכיוון שכן, מתעוררת שאלה, כיצד לעשר את המלח והתבן, כפי שוויים עכשיו, או כפי שוויותם בעת שינצלו אותם בתור נותן טעם וכו'?

ועפ"ז יומתק דיוק לשון רש"י "כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות", שהיה נדמה ליצחק שעשו מקיים המצוות כתיקונן ובדקדוק גדול וחשבון וכיו"ב.

יינה של תורה

”יתן ויחזור ויתן” – ביאור כפל הברכה

ביאור כפל ברכתו של הקב”ה – ”יתן ויחזור ויתן” – שעניינו
נתינת כח לעבודת הצדיקים, ונתינת כח לעבודת הבעלי תשובה

א. בפרשתנו מסופר כיצד לפני פטירתו מעניק יצחק אבינו את ברכתו ליעקב בנו. כהקדמה לברכה, פותח יצחק במילים (פרשתנו כז, כז) ”ויתן לך האלקים”. לכאורה, האות וי”ו שבפסוק – ”ויתן” – נראית מיותרת, משום שהברכה שלאחריה באה כפתיחת ענין חדש (פסוקי הברכות) ולא כהוספה והמשך למדובר בפסוקים קודמים. תמיהה זו מתיישבת על פי דברי המדרש (בראשית רבה פס”ו, ג - הובא ברש”י על הפסוק) המפרש שברכתו של יצחק כללה תוכן כפול. הוי”ו אכן רומזת לכפילות והוספה בברכתו של הקב”ה – ”יתן ויחזור ויתן”, כלומר, יעקב מתברך מפי יצחק אביו בנתינה כפולה מאת הקב”ה.

בדברי המדרש יש להבין, מהי משמעות כפילותה של ברכת הקב”ה. האם הנתינה הראשונה מאת הקב”ה חסרה היא, ולהשלמת הברכה יש צורך בנתינה נוספת? הלא מקור הברכה – הקב”ה – שלם הוא ללא כל חסרון, ומהי ההוספה שבנתינה השנייה על הנתינה האחת?

דיוק נוסף בלשון הפסוק: בדרך כלל, שם ”אלקים” מורה על צמצום והגבלת ההשפעה העליונה. וא”כ מדוע, אפוא, מופיע בתורה שם זה כמקור לברכה – השפעה ונתינה – ”ויתן לך האלקים”?

ג. ביאור הדברים: השפעת ברכת ה' באה בצורת נתינה כפולה, משום שהיא כוללת בתוכה שני סוגי השפעה שונים מאת הקב"ה, המשתקפים בצורת קבלת המקבל את הברכה. שני סוגי ההשפעה באים לידי ביטוי גם בשני קוים שונים בעבודה הרוחנית.

יתן - עבודת הצדיקים: הנתינה הראשונה מתייחסת להשפעת הברכה ממקורה העליון בשלמות. שפע רוחני עליון הנובע ממקור הברכות - הקב"ה - הוא שלם ללא כל חסרון.

ברכה זו אינה חסרה דבר, אך אין בכוחו של מקבל הברכה העליונה לנצל את ההשפעה ולהשתמש בה בכוחותיו שלו יותר על מה שקיבל מלמעלה. בצורת השפעה כזו, נשאר המקבל בחסרונותיו והגבלותיו, ואין באפשרותו לפעול בכח הברכה בכדי להוסיף ולהתקדם בכוחות עצמו בהוספה על מה שניתן לו מלמעלה.

זוהי דרכו של הצדיק בעבודת הבורא: הצדיק הולך בדרך ישרה וסלולה בעבודתו את קונו. הוא עובד את עבודתו כפי הסדר הרגיל והמתבקש לפי ההשפעה העליונה וכנדרש מנתינת התורה והמצוות מאת ה'.

הצדיק מתעלה במעלות רוחניות, אולם, הוא נותר בדרגות גבוליות, משום שבעבודה זו אין כל הוספה על הברכה הניתנת מאת הקב"ה. לשם כך, יש צורך בנתינה נוספת, נתינת הכח מלמעלה ליהודי לעבוד את עבודתו בכוחו האישי, בהוספה על ההענקה הרוחנית והסיוע העליון.

יחזור ויתן - עבודת בעלי התשובה: נתינה זו פועלת על מקבלה ומעניקה לו את הכח לנצל את ההשפעה ולהשתמש בה בכח עצמו. גם נתינה זו באה כהשפעה מלמעלה, אך בסיוע ההשפעה העליונה יש באפשרות המקבל להוסיף ולהתקדם בכוחות עצמו. הנתינה השניה כוללת ומעניקה למקבל הברכה את הכח והיכולת להשתמש בה בהמשך דרכו הרוחנית.

השפעה כזו גורמת למקבל להתנתק לחלוטין ממגבלותיו ולהוסיף עוד ועוד - ללא כל הגבלה - על מה שניתן לו. ברכה זו, נותנת למקבל כח וסיוע לצאת ולהשתחרר מהגבלותיו ובכך להוסיף על הברכה המוענקת לו מלמעלה.

עבודה בלתי-מוגבלת זו מקבילה לעבודתו של בעל התשובה: יכולתו של יהודי להתעורר בתשובה באה לו בכח הארה והשפעה אלקית עליונה, אך בכוחה של התשובה מברר הוא ומעלה למקורם הרוחני את ניצוצות הקדושה ה'נופלים', ניצוצות שעל פי הסדר המוגבל והרגיל לא ניתן להעלותם לקדושה, ודוקא בכח עבודה בלתי-מוגבלת ניתן להעלותם.

התעלותם של בעלי התשובה היא לא בצורה מוגבלת ומדודה, היא פורצת את כל ההגבלות, משום שעבודתם אינה מוגבלת לפי מידת ההשפעה העליונה - עבודתם היא בניצול הכוחות העצמיים לשימוש בכח ברכתו של הקב"ה.

זו היתה ברכת יצחק אבינו ליעקב בנו: "יתן" - יעניק לך הקב"ה את היכולת לעבודה בשלמות בכח ההשפעה העליונה, "ויחזור ויתן" - את האפשרות לעבוד בכח עצמך.

ג. חרטה אמיתית והתעוררות בתשובה באה מתוך הרגשת מרירות על ההתרחקות מאור הקדושה. יהודי המרגיש ומודע לכך שהתרחק מאלקיו, נשבר לבו בקרבו על מצבו הרוחני הנחות הרחוק ממקור החיים, והרגשת המרירות שבלבו היא הגורמת לו לרגשי חרטה עמוקה על מעשי העבר ולהתעוררות לשוב לבוראו.

ברם, ברגשי המרירות ושכירת הלב אין כל מטרה. תכלית התשובה היא להפוך את רגשי ההתעוררות לפעולות טובות בעשיה בפועל. התעוררות התשובה של יהודי צריכה לבוא לידי ביטוי בהטבת דרכיו והנהגה בפועל לפי דרך התורה והמצוות.

זוהי הסיבה לכך שביחס לנתינת הכח העליון לעבודת התשובה - "ויחזור ויתן", נאמר השם "אלקים", שם המורה על מידת הדין והגבורה, משום שעבודת התשובה נובעת אכן מהרגשת מרירות - תנועה נפשית השייכת למידת הצמצום והגבורה. אך בכך לא די. יש צורך בהוספת "ה'" - "האלקים", אות זו מסמלת את הגילוי וההרחבה הבאה מכח הצמצום והמרירות.

חידושי סוגיות

בגדר קדושת ארץ ישראל בזמן האבות

ביאור החילוק בין פרש"י והמדרש אם האיסור על יצחק לצאת לחו"ל הוא מדין עולה הנפסלת ביוצא, בהקדם ביאור שיטתם באופן הבעלות על ארץ ישראל (וקדושתה) בזמן האבות

"אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך" (תולדות כו, ב)

שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך".

הרא"ם מסביר את דברי רש"י כך: כיוון שיצחק הוא עולה תמימה, שהיא קדש-קדשים, נחשבת כל הארץ לגביו כמו העזרה לגבי קדש-קדשים, ו"חוץ לארץ חשובה אצלו כחוץ מן העזרה ואין קודש קדשים יוצא לחוץ מן העזרה. ואם יצא - נפסל ונאסר לעולם". לפי דברי הרא"ם נראה, שרש"י משתדל לפרש את הפסוק באופן שבו הוא מוסבר במדרש.

אך אם נעיין היטב בדברים שהובאו לעיל מרש"י ומן המדרש, נראה, שיש ביניהם מספר הבדלים המוכיחים על שוני מהותי בתוכן

מביא החילוק בין רש"י למדרש

א. על הפסוק "וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך, גור בארץ הזאת..." נאמר במדרש²: "גור בארץ הזאת, אמר ר' הושעיה: את עולה תמימה. מה עולה - אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת, אף את - אם יצאת חוץ לארץ נפסלת".

רש"י מצטט את המילים "אל תרד מצרימה" ומפרש: "שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב. אמר לו: אל תרד מצרימה,

(1) פרשתנו כו, ב-ג.

(2) ב"ר פס"ד, ג.

הפירושים. והם:

לפי המדרש כרוך הענין בקדושת הארץ.⁶
כיוון שארץ ישראל קדושה מכל הארצות
נחשבת יציאת יצחק ממנה כיציאת עולה מחוץ
לקדושת העזרה - "מה עולה אם יצאת חוץ
לקלעים היא נפסלת, אף את אם יצאת חוץ
לארץ נפסלת"^{6*}.

אך לפי פשוטו של מקרא⁷ לא מוצאים שארץ
ישראל בזמן האבות - בהיותה עדיין ארץ כנען
- שתחול עליה קדושה⁸. ולכן מסביר רש"י,

לקלעים כו'. ולהעיר שגם שם בעל המאמר הוא ר' הושע.
וראה גם שם וישלח, י. מדרש הגדול עה"פ כאן. ובמדרש
שכל טוב הובא כבב"ר הג"ל אבל עה"פ אל תרד מצרימה.
(6) להעיר מב"ר שם לפנ"ז שכן בארץ "שכן את השכינה
בארץ". וראה רמב"ן פרשתנו כו, ה. ובארוכה רמב"ן אחרי
יה, כה (אבל ראה לקמן הערה 69). וראה הנסמן לקמן סוף
הערה 25.
(*) ראה בחיי כאן.

(7) עוד י"ל טעם שלילת ד"נפסלת" - כי עולה תמימה
חיי אינה נפסלת ביציאה, אבל מובן ש"ל שמקום מסויים
אינו כדאי לה, וע"ד "ואנכי פינתי הבית מע"ז" (ח"ש כד,
לא ובפרש"י).

(8) ראה בפרש"י לך טז, ג (מיבמות סד, א. וב"ר פמ"ה ג),
"מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין (ומוסיף) לפי
שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא"י" - ולא מצד
מעלת קדושת הארץ וגם לא כתב כפירושו (ביבמות שם ד"ה
"מקץ") דלמא משום עון חוץ לארץ הם עקורים (וראה רמב"ן
לך שם. ראשונים ליבמות שם. תו"ש לך שם אות טו);
בפרש"י שם יז, ח: לאחזות עולם ושם אה"י לכם
לאלוקים, אבל (בר ישראל) הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוקה
- מפרשו על בני אחר שיכנסו לארץ, ולא פירושו בנוגע
להאבות עצמם* (ראה רמב"ן ויצא כח, כא).

בפרש"י ויצא לא, ג (ובאריכות יותר בתנחומא שם
יו"ד): שוב אל ארץ אבותיך ושם אה"י עמך, אבל בעורך
מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך (ולא מצד
היותו בחו"ל) וע"ד פירושו (לך יג, יד): כל זמן שהרשע עמו

* אבל ראה לשון (הפירוש המיוחס ל) רש"י לב"ר ר"פ
לך ד"ה ותאו.

(א) לפי המדרש יציאת יצחק לחו"ל היא
פסול ממש - "אם יצאת לחו"ל נפסלת" - כמו
עולה שיוצאת חוץ לקלעים. ואילו רש"י מציין
רק ש"אין חוצה לארץ כדאי לך",

(ב) במדרש נדרשים הדברים על המילים
"גור בארץ הזאת"³, ורש"י אומרם על המילים
"אל תרד מצרימה"⁴.

משני שינויים אלו, הקשורים זה בזה⁵,
מובן, שקיים הבדל מהותי בין הפירושים: לפי
המדרש איסור יציאת יצחק לחו"ל הוא תוצאה
של מחוייבות יצחק להיות בארץ ישראל (גור
בארץ הזאת) מצד המעלה של ארץ ישראל
- מכיון שארץ ישראל לגבי יצחק היא כ"תוך
הקלעים" לגבי עולה, ולכן "אם יצאת חוץ
לארץ ישראל נפסלת" - היציאה מארץ היא
הפוסלת.

משא"כ לפי רש"י, איסור היציאה של
יצחק אינו קשור עם המעלה המיוחדת של
ארץ ישראל, אלא עם החיסרון של חוץ לארץ
- "אין חוצה לארץ כדאי לך", ולכן זה קשור
(לא עם החיוב של "גור בארץ הזאת", אלא)
עם השלילה - "אל תרד מצרימה".

ג. לפ"ז אפשר, לכאורה, להסביר את טעם
השינוי בין המדרש לבין פירוש רש"י:

(3) וכן הוא בילקוט כאן רמז קיא. לקח טוב עה"פ (ושם
במקום "אף את כו"י" מסיים "אף אתה אסור לצאת חוצה
לארץ").

(4) וצ"ע בספר כפתור ופרח ספמ"ב: וכתב רש"י שכן
בארץ שאתה בה כו'.

(5) להעיר שגם בתנחומא (באבער) ו קאי על הפסוק
"אל תרד מצרימה". וגם שם ליתא "מה עולה אם יצאת חוץ

שנעשה שווה דינר חיטין בשני דינרים.”

ולכן, בשאלת אליעזר “ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם”, כאשר כוונתו היתה להשתקעות קבועה בחו”ל, כי “אולי לא תאבה האשה”, מובן, שהדבר הי’ מופרך. ומכאן ג”כ מובנת תשובת אברהם: “השמר לך פן תשיב את בני שמה”.

אך בפרשתנו, שמדובר בתקופה של “ויהי רעב בארץ” כאשר על פי ההלכה מותר לצאת לשכון בחו”ל¹⁵, (וכמו שראינו שאברהם עשה כך¹⁶ בימי רעב¹⁷), ולכן היה צורך לציין באופן מיוחד את האיסור על יציאת יצחק מן הארץ, שהוא מפני סיבה מיוחדת - היותו עולה תמימה¹⁸.

אך קצת קשה לומר כך, כי בהמשך לאיסור יציאה מן הארץ, מציין הרמב”ם: “ואף על פי שמותר לצאת, אינה מידת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום”. לפי

המפרש עפ”י פשוטו של מקרא, שאין האיסור קשור בקדושת הארץ, אלא בחסרון של “חוצה לארץ” - “אין חוצה לארץ כדאי לך”⁹.

אך הסבר זה לסיבת ההבדל אינו מניח את הדעת, ובהקדם השאלה: כבר נתקלנו לפנ”ז בענין של אי-ירידת יצחק לחו”ל: כאשר שלח אברהם את אליעזר לחו”ל “אל ארצי גוי ולקחת אשה לבני ליצחק”, שאל אליעזר: “אולי לא תאבה האשה גוי” אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך? ואברהם ענה לו: “השמר לך פן תשיב את בני שמה”¹⁰. מדוע כאן לא מצאנו¹¹ מפרשים המסבירים¹² שהסיבה לכך היא עובדת היותו של יצחק עולה תמימה¹³?

על פי ההלכה ניתן היה, לכאורה, להסביר ענין זה:

לפי הדין¹⁴ “אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה . . . ויחזור לארץ . . . אבל לשכון בחו”ל אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד

15) וי”ל דהיינו שיוצא לזמן בלתי מוגבל (וכלשונו: לשכון). ולכן לא מקרי זה ע”מ לחזור. משא”כ “יוצא הוא לסחורה” שלפנ”ז – שהוא ע”מ לחזור (ראה יד איתן לרמב”ם שם).

16) כדיוק לשון רש”י “כמו שירד אביו בימי הרעב”. וראה רא”ם ולבוש האורה עה”פ.

17) והרי לדעת הסדר עולם (לפי תוד”ה ושל שבת י, ב) הי’ הרעב בא”י לאחר נתינת הארץ לאברהם בברית בין הבתרים. וא”כ לכאורה (לדעת המדרש) כבר א”י בקדושתה. וראה רמב”ן לך יב, יו”ד: יציאתו מן הארץ שנצטווה עלי’ בתחילה מפני הרעה עון אשר חטא. אבל בפשטות כוונתו כיון שנצטווה לך לך מהארץ גוי, וע”ד מ”ש במדרש לקח טוב ח”ש שם (א”ר אליעזר).

18) ואף שכבר פירש רש”י (פרשתנו כה, כו) ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה – מ”מ סבר שבשביל רעב מותר לו לצאת כמו שיצא אברהם (ראה צידה לדרך בפרש”י כאן).

כו – שמדובר בהיותו בא”י.

וכן לא נזכרה קדושת א”י בקבורה ובפרש”י ויחי (מו, כט) בציווי יעקב ליוסף “אל נא תקברני במצרים”. וראה לקמן הערה 48.

9) וראה פרש”י ויגש מו, ו: אמר נכסי לארץ אינן כדאי לי. וברש”י שם ג.

10) חיי שרה כד, ד-ו.

11) בב”ר וכן בפרש”י.

12) ביפ”ת לב”ר פנ”ט, יו”ד מפרש, שזוהי הכוונה בב”ר שם “רק מיעוט, בני אינו חוזר בן בני חוזר”. אבל לכאורה זהו רק רמז בב”ר. וראה נחמד למראה לב”ר פ”ס, יו”ד.

13) וכמו שפי’ במדרש לקח טוב שם. ובחוקוני שם, ח: פרש”י בני אינו חוזר וכו’ לפי שהוא עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לו (שהוא לשון רש”י בפרשתנו). וראה של”ה (שעו, ריש ע”ב): וכן ביצחק כתיב ישמר לך פן תשיב את בני שמה ופי’ רז”ל כי הוא עולה תמימה.

14) רמב”ם הל’ מלכים פ”ה ה”ט. וש”נ בכס”מ.

נוהרו באיסור היציאה מא"י לחו"ל, מכיון שהגדר של קדושת הארץ עדיין לא חל אז²⁶ (הדבר מובן גם ממאמר המכילתא²⁷ "עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות, ו(דווקא) משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות").

הסיבה שאברהם ציווה לאליעזר "השמר

הנחתנו הקודמת, שדיני איסור יציאה מן הארץ חלו בזמן האבות (כשם שקיימו את כל התורה כולה לפני שניתנה¹⁹, ואפילו אכילת מצה²⁰, ואפילו גזירות ושבותים דרבנן²¹) ודאי היו האבות נמנעים מיציאה לחו"ל, מכיון שאינה מידת חסידות (וכרוכה בכזה עונש²²) אף שלפי שורת הדין מותר הדבר.

ועוד יותר קשה: כיצד יצא אברהם מהארץ לחרן לאחר ברית בין הבתרים²³, אפילו שאז לא הי' זמן של רעב²⁴, לפיכך, יש לומר שבזמן האבות לא חלה²⁵ כלל קדושת הארץ, ולכן לא

המצות, והיינו ממצות התלויות בארץ (ראה שו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ז, תשב"ץ ח"ג סקצ"ח וסי' ר) – שקדושה זו מובן* שלא היתה עדיין בימי האבות,

אלא גם להדיעות (שו"ת מהרי"ט יו"ד ח"ב סכ"ח) שמצות ישיבת א"י אינה מצד קיום המצות התלויות בארץ אלא משום קדושת הארץ, "ומצות ישיבתה היא אפילו בזמן הזה בחורבנה כמ"ש הרמב"ן – הרי י"ל שגם זה תלוי כאשר היא מקודשת גם לחיוב מצות. ראה קונטרס כולל חב"ד (לאדמו"ר מהורש"ב נ"ע, וש"נ - נדפס ביגריל תורה נ"י. שנה א חוברת ג) ס"ז. ועכ"פ – לאחר שנתחייבו במצוות, מעת שנכנסו בני"י לארץ, ואינו מתבטל עם חורבנה. ראה רמב"ן השמטות לגיטין ב, א. אבל ראה (ע"ד ההלכה) כפתור ופרח פ"י, שו"ת חת"ס יו"ד סרל"ד. שו"ת אבני נזר יו"ד סתנ"ד אות לג. וראה בכ"ז – אינצקלופדי' תלמודית ערך א"י ע' ריג ואילך, וש"נ. לקו"ש ח"ח ע' 399 ואילך. וראה לקמן בפנים סעיף ד'. לקמן הערה 47.

26) להעיר מפירוש רש"י פרשתנו (כו, יב) לענין גרר "אע"פ שאינה חשובה כא"י עצמה כארץ שבעת הגויים" (וראה פרש"י לך טו, יט: נתן להם אלא שבעה גויים). ולהעיר מתשב"ץ שם (סי' ר) שקדושת שכניה כו' חבוב הארץ לדירה משום שכניה היא מיוחדת בעבר הירדן ימה. וחובב העלאה הוא משום חיוב מצות שהוא גם בעבר הירדן. וידוע השקו"ט בנוגע לגרר – ראה זח"א קמא, רע"א, ובניצוצי אורות שם. וש"נ. ובהמובא בכפתור ופרח פ"א מפרש"י. ועוד. ואכ"מ. בתחלתה. 27)

* וצע"ק ממחז"ל עה"פ (כו, יב) ויזרע יצחק בארץ גו' שערים, למעשרות (ב"ר פס"ד, ו. הובא בפרש"י עה"פ שם). וי"ל שזהו מצות מעשר מכל אשר לו" (ראה פרש"י עה"פ לך, כ). אבל עפ"ז קשה תנאי יעקב "אם יהי' גו' אעשרנו לך". וראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ט ובנכ"ש שם. דחו"ל עה"פ הנ"ל. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 118 ואילך.

19) יומא כח, ב. ב. קידושין פב, א (בנוגע לאברהם).
20) אע"פ שהי' קודם יציאת מצרים, כמו בנדו"ד שהי' קודם כיבוש ארץ כנען.

21) פרש"י פרשתנו כו, ה (בנוגע לאברהם).
22) ראה כס"מ שם בסופו: ומשמע לרבינו דכיון דגדולי הדור היו מסתמא לא יצאו אלא כשחזק הרעב באופן שהיו מותרין לצאת ע"פ דין ואפ"ה נענשו. וראה לח"מ שם.
23) ראה הנסמן בהערה 17, דעת זקנים בעה"ת לך יב, ד. ועוד. וכ"מ דעת רש"י בא יב, מ. ולפי הדיעות שבשביל כבוד או"א מותר לצאת – ע"מ לחזור – (ראה קידושין לא, ב. ובמאירי שם. שד"ח אס"ד מערכת א"י אות ב) י"ל שחזר לכבוד אביו (ראה פרש"י סוף פר' נח), משא"כ אח"כ שאמר לו ה' לך לך – אין מקום לזה.

24) וכן כשיצא יעקב בשביל לראות את יוסף לא הי' בשביל הרעב שהרי הביאו לו אוכל לא"י, ורק "שהי' מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל" (פרש"י ויגש מו, ג)*. וכן יעקב והשבטים לא חזרו לא"י תיכף משנגמר הרעב. וי"ל שלאחרי שאמר ה' ליעקב אל תירא גו' כי לגוי גדול אשימך שם, ה"ז התחלת תקופת "גו' יהי' ורעך גו' דדור רביעי ישובו הנה גו'" (ולהעיר מחזקוני וצדה לדרך פרשתנו כאן, שזה היתה סברת יצחק שרצה לצאת). וראה לקו"ש ויגש תשמ"ז ס"א.

25) לא מיבעי לדעת הרשב"ם (ב"ב צא, א ד"ה אין יוצאין) שאיסור יציאה לחו"ל הוא לפי שמפקיע עצמו מן

* אבל מלשון הפדר"א פל"ט "והי' מהרהר בלבו ואומר אין אעזוב" משמע שלא החליט לצאת עד שאמר לו הקב"ה.

את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת" כתוב על כך במדרש³³: "מאמרו של הקב"ה מעשה, שנאמר: לזרעך נתתי את הארץ הזאת - אין כתיב כאן, אלא נתתי את הארץ הזאת". אך רש"י בפירושו על המילים "לזרעך נתתי". מפרש: "אמירתו של הקב"ה כאילו הוא עשוי".

יוצא, אם כן, שלדעת המדרש, בברית בין הבתרים כבר התבצע מעשה הנתינה, וכבר אז נקנתה כל ארץ ישראל לאברהם ולזרעו אחריו³⁴. [וזה מתאים גם לירושלמי³⁵ ש"לזרעך נתתי" איננה הבטחה, אלא "כבר נתתי" - ארץ ישראל שייכת לבני ישראל עוד לפני כניסתם אליה. וכך גם מציינת הגמרא³⁶ להלכה ש"ארץ ישראל מוחזקת היא", "ירושה היא לכם מאבותיכם"³⁷]

ואילו, לפי רש"י ע"י אמירת הקב"ה לא נתבצע מעשה הנתינה בפועל, וארץ ישראל איננה שייכת³⁸ כבר מאז לישראל³⁹. אלא

לך פן תשיב את בני שמה" מובנת מדברי אברהם עצמו בהמשך דבריו: "ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת": הקב"ה הבטיח ליצחק את הארץ הזאת ולכן לא ייתכן שהוא יצא ממנה, כדי "לישא אשה", ויתיישב בחו"ל²⁸.

משא"כ בפרשתנו, כאשר מדובר בזמן של רעב בארץ, שאז אין אפשרות אחרת אלא לצאת מהארץ. כאן מסתבר בפשטות שאפשר לצאת באופן זמני (למקום שיש אוכל) עד שיחלוף הרעב. (לולא הטעם שיצחק הוא "עולה תמימה"²⁹).

הוכח איפוא לפי כל האמור שבזמן האבות לא חלה קדושה מיוחדת על ארץ ישראל³⁰. וקשה, אם כן, כיצד משפיעה העובדה שיצחק הוא "עולה תמימה"³¹ על אי אפשרותו לצאת מן הארץ?

מקדים חילוק נוסף ביניהם

ג. כדי לענות על שאלה זו יש להבין הברל נוסף בין רש"י לבין המדרש. בברית בין הבתרים נאמר³²: "ביום ההוא כרת ה'

(28) כמו שפירש ברשב"ם שם. ובחזקוני שם, ה: איני רוצה שיצא מארץ אחוזתו שנתן לו הקב"ה.

(29) ומכיון שאין בזה איסור מובן זה שירד יעקב למצרים (אלא שהי' מיצר על שנוקק לצאת (מארץ אבותיו וכו') לחוץ לארץ). ולהעיר מב"ר (פס"ח, ה) א"ר הושע"י אבא כו' מהיכן הורשה כו' אף אני כו' אם נוטן לי רשות. אבל לכאורה אין הכוונה כפשוטה, שהרי נצטווה ע"ז מאביו ואמו. וראה לעיל הערה 24. לקמן הערות 68, 69.

(30) ראה יראים (השלם) תיג: ואע"פ שבימי אברהם לא נתקדשה א"י עדיין.

(31) שפי' "שנתקדש כו' להיות עולה תמימה" (כפרש"י שם).

(32) לך טו, יח.

(33) ב"ר פמ"ד, כב.

(34) ולפ"ז צריך לומר שפליג לכאורה על המ"ד בב"ר לך (פמ"א, ה): כך אמרתי לזרעך נתתי אימתי לכשיעקרו שבעה עממין מתוכה כו'. וראה רד"ל שם. לקמן הערה 38.

(35) חלה פ"ב ה"א.

(36) ב"ב קיט, א ואילך. ע"ז נג, ב.

(37) וראה לקו"ש חט"ז ע' 103 ואילך - שיש לומר שכן הוא דעת הרמב"ם.

(38) כן משמע* בתחילת פירושו עה"ת "לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' גוים", שהקנין שלהם נעשה רק ע"י הכיבוש. ומפורש בפרש"י לך (יג, ז) "והכנעני והפרוי אז

* אבל אינו מוכרח, כי י"ל בפשטות שזהו רק לפי טענת אוה"ע. ולכאורה צריך לומר כן בב"ר (פא, ה) "אומה של בוזוים אתם. . . וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו" - שזהו רק לפי טענת אוה"ע, אבל באמת כבר נתנה לבני" בימי אברהם. כנ"ל בפנים מב"ר.

חלה כבר מאז קדושה על הארץ, ובמילא יחולו כל אותם הענינים שקדושת הארץ מחייבת⁴² (ובכלל זאת איסור היציאה מן הארץ גם למי שאינו "עולה תמימה")?

מקדים ביאור החילוק בין תומ"צ

שקודם מ"ת ואחר מ"ת

ד. ויש לומר ההסברה בזה:

מספר פעמים^{42*} כבר הוסבר ההבדל בין המצוות שקיימו האבות לפני מתן תורה, לבין המצוות שבני ישראל מקיימים לאחר מתן תורה. קיום המצוות לפני מתן תורה היה באופן של "אינו מצווה (מהקב"ה)⁴³ ועושה" - שלכן לא היה בכוחן לשנות את מהותו של החפץ שנברא ע"י הקב"ה. המצוות לא יכלו להפוך את גוף הדבר שנעשית בו המצווה ל"חפצא" של מצווה, והשפעתן היתה רק לגבי ה"גברא"⁴⁴,

(42) מלבד הקדושה הגורמת לחיוב מצוות התלויות בארץ שתלויה בכניסת בני"א לארץ ע"י כיבוש וחזקה (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו. וראה כפתור ופרח שם. לקו"ש חט"ו עמ' 101 ואילך).

(42*) בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש חט"ו עמ' 212 ואילך, ושי"ג.

(43) לבד מצות מילה. ולכן נעשה ע"י שינוי בהחפצא. אבל בזה נפק"מ ועילוי לאחר מ"ת (פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ו). וראה לקו"ש שם עמ' 213.

(44) וצ"ע בגדרה של קדושת יצחק לאחר* העקידה, כלשון רש"י הנ"ל "שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה".

* בעת העקדה - י"ל שזהו כמו במצות מילה דאברהם, שנעשה חפץ קדוש מכיוון שנצטווה ע"ז (ראה לקו"ש שם, ושי"ג). אבל צ"ע אם אפ"ל כן לאחר העקידה, מכיוון שסיום ציווי ה' דעקידה היה אל תשלח גו' - אחתי" (וירא כב, יב. ובפרש"י), וגם לא נעשה כל שינוי וכו' בגופו. ולהעיר מלשון רש"י (שבפנים הערה). "ושפחה לא רצה לישא", ולא "לא יכול לישא" וכיו"ב. אבל לא ידע - הרי מודגש בפרש"י (וירא

אמירתו של הקב"ה - "כאילו הוא עשוי", אך לא עשוי ממש,

אך גם על כך מתאים, לפי פשוטו של מקרא, להתבטא בלשון "לזרעך נתתי"⁴⁰.

יש להבין: כיוון שלדעת המדרש וההלכה משפיעה אמירתו של הקב"ה על הארץ, שבכך היא נקנתה לאברהם ולזרעו אחריו, מדוע לא השפיעה האמירה גם על קדושת הארץ? כמו כן מצאנו שמיד לאחר "כשברא העולם" הרי הוא "בחר בארץ ישראל"⁴¹. ומדוע א"כ לא

יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין.

[משא"כ בב"ר עה"פ (פמ"א שם) "עד עכשיו מתבקש להם זכות בארץ"**. ויש לפרש (בדוחק עכ"פ) שהכוונה בזה רק "זכות", אבל הבעלות היא של ישראל גם לפני הכיבוש, וע"ד מה שפירש בפרשת דרכים דרוש ט**].

וראה עד"ז בלקו"ש חט"ו ע' 7-146 והערה 24 בביאור פרש"י ח"ש (כג, ד) "אטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת" (ושם, שפ"ו מובן השינוי, שבמדרש שם הביא הכתוב "לזרעך נתתי").

ולהעיר שגם לאחר ברית בין הבתרים - "לזרעך נתתי" - נאמר כמ"פ "אתן וכיר"ב (בלשון עתיד), הן לאברהם (לך יז, ח) והן ליצחק ויעקב (ראה רא"ם וגו"א לך טו שם).

(39) ולשון רש"י בירא (יז, יז) "אני נתתי לו את הארץ הזאת כו' שלו הן" - אפשר לפרש שזהו מצד ההבטחה. משא"כ בב"ר עה"פ (פמ"ט, ב), שמהמשל שהביא - משל למלך שנתן כו" - מובן שהכוונה כפשוטה, וכמודגש גם בלשון הנמשל "כך אמר הקב"ה כבר נתתי את הארץ במתנה כו' בתוך שלו הם" (וראה לשון התחומא שם).

(40) ראה פרש"י יתרו (כף ט) עה"פ ועשית על מלאכתך" "כאילו כל מלאכתך עשויה". משא"כ בסמ"ק סי' רפא בהשמטת תיבת כאילו. ובמכילתא דרשב"י יתרו שם: כמי שאין לו מלאכה.

(41) נתחומא ראה ח.

** משא"כ בפסיקתא רבתי פ"ג (ג) "עד עכשיו בעלים עלי".

*** אלא ששם מפרשו בפירוש רש"י, ולפי הנ"ל בפנים צ"ע בזה. אבל עכ"פ יש לפרש כן במדרש.

הנקרא ארץ⁴⁷. רק לאחר מתן תורה (גם לפני הכיבוש) נתחדשה המציאות שבה נתאפשרה הקדושה הקשורה בארץ, על ידי הציווי לכבוש אותה. וכאשר נכנסו לארץ ישראל⁴⁸ בפועל⁴⁹, על ידי כיבוש⁵⁰, נקבעה⁵¹ קדושת הארץ.

ולמעשה גם ממ"ש (שמות ג, ה) "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" – כי במקום שאינו א"י - מצד השראת השכינה אז (ראה פדר"א פ"מ. שמו"ר פ"ב, ג. מדרש לקח טוב עה"פ). וגם בנוגע למ"ת עצמה, כאשר "ירד ה' . . על הר סיני . . כל הנוגע בהר מות יומת" (יתרו יט, יא-יב), אבל "במשוך היובל המה יעלו בהר" (שם יג, וכבפרש"י).

47) ואיסור יציאה מן הארץ נוגע לקביעות הקדושה בגוף הארץ, ככפנים (ראה לעיל הערה 25). ועפ"ז י"ל הקס"ד דיצחק לצאת מן הארץ (אף שלא רצה לישא שפחה "כיון שנתקדש כו' להיות עולה תמימה", כנ"ל) – כי גוף הארץ לא נתקדש אז עדיין. ועפ"ק ב"ב פע"ו, ב.

48) וזה שהשתוקקו האבות ליקבר שם (ראה לעיל סוף הערה 8. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"א: ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה צא ולמד מיעקב אבינו כו'. וראה כפתור ופרח שם) – גם את"ל שזהו מצד קדושתה וטהרתה – י"ל שזהו מפני שרצו להיות שם תיכף כשיתקדש. או – מפני צער מחילות (פרש"י ויחי מזו, כט) וכיו"ב.

49) ויתירה מזו מצינו בקדושת המקדש וירושלים, ש"קדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה" (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו), ומ"מ קביעות קדושה זו נעשה עי"ז "שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים" (רמב"ם שם ה"ד), ע"י מעשה הקידוש, כמפורש בהלכות שלפנ"ז.

50) ככפתור ופרח שם (הובאו דבריו באנציקלופדי' תלמודית שם) "הרי שקדושת הארץ ומעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים לא משעת הכיבוש לחוד . . יש לה קדושה מאז . . (ולהלן שם) וכן בארץ שהיתה בה קדושה מזמן הנתינה". אבל ראה שם שהאריך "אבל קדושת הארץ כולה לגבולותיה המוגבלים בתורה וטהרתה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת ה' מקדושה ראשונה ולהלן כדקאי קאי לא בצר לא בזמן הגלות שהיו בבבל וגם לא בגלותינו היום". ושם: שאם לא היה כן והו"ל כחול" א"כ אותם שבעים שנה כו'. וכן להלן שם: עוד ראייה שקדושה ראשונה היא לכל מילי אלא [לא] למצוות כו' אלמא קדושתה היא לכולם מהכניסה

מקיים המצווה. שונה מכך המצב לאחר מתן תורה וציווי הקב"ה על קיום המצווה, מפני שעתה נגרם ע"י המצווה שינוי בחפץ, והוא הופך לחפץ של מצווה וקדושה.

הסיבה לכך כתובה במדרש⁴⁵, שלפני מתן תורה היתה גזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים, ובמתן תורה ביטל הקב"ה גזירה זו וקבע שתוכל להיות התחברות בין עליון ותחתון.

כלומר, הציווי במתן תורה⁴⁵ קבע את המציאות של חפץ-מצווה בעולם גם לפני שמקיימים בחפץ את המצווה. עתה קיים כלי המוכן לקיים באמצעותו מצווה, וכאשר מקיים האדם את המצווה במעשה, נקבעת קדושה בפועל (עליונים), בחפץ שלמטה (תחתונים), והחפץ נעשה לחפץ של קדושה ומצווה.

אבל בענין הקנין והבעלות של ישראל על ארץ ישראל, הרי שהיא היתה קיימת גם לפני מתן תורה (על ידי דיבורו של הקב"ה), אבל חלות הקדושה לא יכלה להקבע⁴⁶ ב"חפצא"

45) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

46) *ראה לעיל הערה 43 בנוגע למילה.

47) אף שענין הקדושה נאמר גם לפני מ"ת, וכמו בריצא (כח, טו-יז – בנוגע למקום המקדש) "יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי (וברש"י שם "שבמקום קדוש כזה" . . מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים" (וכמדרשי רז"ל ופרש"י שם) – י"ל שאי"ז ענין של קביעות הקדושה במקום גופא (וראה לקמן הערה 49), וע"ד שגם לאחר מ"ת לדעת כמה חוקרים (מו"נ, עקרים ועוד) השראת השכינה אינה בגדר מקום, ואינה פועלת שינוי בגוף המקום, כ"א הוא רק דרך מעבר לבד (ראה אוה"ת פ' ויצא קנח, א. ושי"ג).

כב, יד) שגם לאחר העקידה (וי"ל – דאדרבה דווקא לאחר העקידה (ושריפת האיל)) ה"ז פועלה נמשכת "בכל הדורות . . יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה". ואכ"מ.

עצם מהות הארץ, שהרי "כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה"⁵⁴.

עפ"ז מבאר החילוק בין רש"י למדרש

1. לפי זה ניתן לבאר את ההבדל בין פירוש רש"י לבין המדרש: האיסור להוצאת קרבן עולה אל מחוץ לקלעים ו"אם יצאת . . . היא נפסלת" איננו מפני הקדושה, שאסור להוציאו למקום שקדושתו נמוכה יותר, אלא כיון שיצא "חוץ למחיצתו".

- זהו דין כללי⁵⁵ לגבי כל בשר ש"יצא חוץ למחיצתו", הנלמד⁵⁶ מן הפסוק⁵⁷ "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שבו אין מדובר בבשר קדש) ש"כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר", כי לכל סוג בשר יש מחיצה משלו, הקובעת לו מקום מסוים. ולכן בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה ובשר קשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים⁵⁸ או "בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו"⁵⁹ או "עובר שהוציא ידו"⁶⁰ הם "נפסל ונאסר לעולם"⁶¹ שהרי "כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו"⁶² נעשה כטרפה⁶³.

ה. לדעת רש"י בפשוטו של מקרא, אמורים הדברים גם לגבי קנין בעלות על הארץ, ולא רק לגבי חלות הקדושה עליה,

כיוון שמהות נתינת הארץ ע"י הקב"ה לישראל איננה כשאר נתינות, שבהן רק הרשות משתנה אבל מהות החפץ איננה משתנה, וניתן ע"י כיבוש או קנין להפקיע את הבעלות והחפץ עובר מרשות לרשות. אלא הקב"ה נתן לישראל גם את המהות. הוא לקח מהארץ כל קשר שהיה לאומות העולם עמה, וע"י נתינת הקב"ה חל שינוי במהות החפץ שנקרא "ארץ", והוא הפך להיות "ארץ ישראל".

אחרי נתינה זו כבר אינה יכולה הארץ להשתייך לעם אחר. שינוי הרשות ע"י קנין אינו יכול לשנות את מהות החפץ⁶².

לפיכך כשם שמציאות של חלות הקדושה בארץ יכלה להתהוות רק לאחר מתן תורה, יכולה היתה גם נתינת הבעלות, לדעת רש"י, להיעשות רק ע"י שישאל כבשו את הארץ בפועל - "כבשתם ארצות ז' גוים" - שאז התקיים בפועל⁶³ "ברצונו . . . נתנה לנו", נתינת

מ"מ מתחילה בעי קנין גמור ואח"כ נעשית מוחזקת. ועד"ז ביד רמ"ה לב"ב קיט, א (אות נו). וצ"ע אם י"ל עד"ז בנוגע לקדושת הארץ המבוארת לעיל.

(54) עיי"ש בלקו"ש ע' 9 ואילך, וש"נ.

(55) ראה תוד"ה ולילקי מכות יח, א.

(56) מכות שם. זבחים פכ, ב. חולין סח, א.

(57) משפטים כב, ל.

(58) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ו.

(59) רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ט ה"ב.

(60) חולין שם. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ה ה"ט.

(61) לשון הרמב"ם הל' מעה"ק שם לענין ק"ק וק"ל.

ובגמרא (ועד"ז ברמב"ם הל' ק"פ והל' מאכלות אסורות שם) "נאסר".

(62) ראה גם לשון רש"י חולין שם ד"ה ובשר. שם ע"ב

ד"ה הכל.

ראשונה ואפילו מעת נתינתה לכל כיוצא בזה. ומשמע צת דלא פסיקא ליה מילתא. וי"ל ע"פ הנ"ל הערה 46 שיש חילוק בזה כמו"ש לפני הכיבוש ולאחריו. וראה מ"ש שם לאח"ז ד"לשון קדושה" הוא "לשון הכנה והזמנה" ולא "מלשון קדש לה' כו' לשון במתקדשים והמטהרים", וכיו"ב. ועצ"ע. ואכ"מ.

(51) להעיר מכזרי מ"ב סיי"ד בנוגע למקום המקדש:

ונתגלה הדבר בימי דוד כו'.

(52) ראה בארוכה בלקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך, בבאיור דיוק

לשון רש"י בתחילת התורה "לסטים אתם", עיי"ש.

(53) ראה לשון אדה"ז הל' הפקר קו"א סק"א: הקב"ה נתן

להם מורשה כו'. ואף שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה

המועלת כו' כיון שהקב"ה נתנה להם דינה כמתנה כו'.

ואולי י"ל שהוא ע"ד מ"ש בצפצפ"נ הל' תרומות פ"א ה"ב

(ג, ב-ד): דלאחר כבוש זכו למפרע . . . דאף דא"י מוחזקת

כ"ח חוץ למחיצתו".

משא"כ לדעת רש"י, הסוכר, כנ"ל, שהנתינה
בברית בין הבתרים לא שינתה את ה"חפצא"
של ארץ ישראל.

לדעתו של רש"י קשור איסור יציאת יצחק
לענין אחר: בפרשת חיי שרה⁶⁶ מפרש רש"י
בתשובת אברהם אבינו לאליעזר "השמר לך
פן תשיב את בני שמה" על המילים "ה' אלוקי
השמים אשר לקחני מבית אבי" - עכשיו הוא
אלוקי השמים ואלוקי הארץ, שהרגלתיו בפי
הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלוקי
השמים ולא אלוקי הארץ שלא היו באי עולם
מכירים בו ושמו לא היה רגיל בארץ".

כבר דובר על כך בהרחבה⁶⁷, שאז הסביר
אברהם לאליעזר, שבחול, "בית אבי", הקב"ה
הוא "אלוקי השמים" ולא "אלוקי הארץ"
- ששם אין הכרה בקב"ה, ושמו הקדוש אינו
מצוי בפי הבריות, ולפיכך "את בני לא תשיב
שמה". משא"כ בארץ ישראל, ששם הקב"ה
אינו רק "אלוקי השמים" אלא גם "ואלוקי
הארץ שהרגלתיו בפי הבריות"⁶⁸, דהוי

וזהו החילוק שבין פירוש רש"י למדרש:
לפי המדרש, אמירתו של הקדוש ברוך הוא
היא מעשה, והיות שארץ ישראל שייכת
לאבות כבר מברית בין הבתרים, לכן, הוראתו
של הקב"ה להקריב את יצחק לעולה תמימה,
קבעה את ארץ ישראל למקומו⁶⁴ ומחיצתו
(כשם שע"י הקרבת העולה נקבעת העזרה
למקומה ומחיצתה⁶⁵) ולכן היתה חו"ל לגביו

(63) רמב"ם הל' מעה"ק שם. ועד"ז בספר המצוות שלו
מל"ת קפא.

(64) להעיר גם ממשנת "לקו"ש ח"ח עמ' 339 ואילך)
בדעת הרמב"ם (הל' מלכים ספ"ה) שבאיסור יציאה מהארץ
י"ל שיש גם (מלבד מצד ענין הקדושה) הענין דבחירת
הקב"ה שבחר בא"י ונתנה לישראל שזהו מקומם בזמן של
גאולה, עיי"ש בארוכה.

(65) ולהעיר דבנוגע לק"ק מצינו גם דדרשינן פסול יוצא
מ"הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה", או מ"בקדש"
(ראה רש"י ד"ה שמא תוד"ה בקדש - פסחים פב, סע"א.
רש"י זבחים כו, א ד"ה פרכסה. ועוד), "לפני ה'" (מנחות
מח, רע"א ברש"י ותוס' שם).

ולפי דרשות אלו שקאי רק בק"ק משמע קצת (א) שהוא
מצד קדושתו, (ב) נוגע החיוב, שיהיו בפנים בקדוש, ופסול
יוצא הוא לפי שאינם "פנימה" (או "בקדש", "לפני ה'").
משא"כ להדרשה "ובשר בשדה טרפה" "כיון שיצא בשר
חוץ למחיצתו" (א) הוא דין כללי, (ב) משמעו הפסול הוא
מצד היציאה.

אלא שגם בזה י"ל בב' אופנים, אם הפסול הוא מצד
עצם היציאה, או מכיון שהוא נמצא בחוץ, וכלשון הרמב"ם
הלשון מאכ"א שם, "כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה"
[וראה צפע"נ למכות יח, א בתוד"ה איסורא. ובארוכה
הל' איסורי ביאה פ"ה ה"ב דיש דברים הצריכים פנים ויש
דברים שפסולים בחוץ, ע"ש. ומתוך עפ"ז שינוי הלשונות
ברמב"ם הל' מעה"ק שם ה"ה וה"ו*].

ואולי זהו החילוק בין ק"ק לשאר פסולי יוצא, ולכן
הביא הרמב"ם לשון הנ"ל דוקא בהל' מאכ"א (אבל להעיר
שכ"כ גם לענין ק"ק בפיה"מ זבחים ספ"ח. ועד"ז הוא
בפרש"י מכות שם).

(* וראה בארוכה צפע"נ השלמה י"א, א ואילך.

ובכל אופן בכ"ד מדייק "חוץ לקלעים" * (ולא חוץ
לעזרה - כברא"ם) שמדגיש יותר שהוא מצד גדר (מקום
1) מחיצות (ראה צפע"נ שם). ואכ"מ.

(66) כד, ז.

(67) לקו"ש חט"ו ע' 159.

(68) ועפ"ז י"ל הדמבואר בפרד"א פל"ט בנוגע ליעקב
והי' מהרהר בלבו ואמר איך אאזוב ארץ אבותי ואת ארץ

(** לכאורה הי' אפ"ל שזהו החילוק בין פרש"י
להמדרש, דבמדרש "כיון שיצאת חוץ לארץ", הפסול הוא
מצד היציאה, ולרש"י "אין חו"ל כדאי לך" הפסול הוא מצד
שנמצא בחוץ - אבל כבר נתבאר שלפרש"י אין בזה הענין
דפסול כו', לא רק מצד ענין הקדושה, אלא גם מחמת מקומו
ומחיצתו.

הארץ למרות שלא היתה לה עדיין חשיבות מיוחדת⁶⁶, וכן לא היתה מעלה מיוחדת במהות אנשי הארץ. ורש"י מציין זאת באמרו "אין חוצא לארץ כדאי לך", כי שם אין "אלוקי הארץ" - אפילו שמו לא מורגל בפי הבריות בחו"ל.

"הרגלתיו בפי הבריות" בלבד, ללא שינוי במהות הבריות, בהתנהגותם ובמעשיהם (ולכן ציווה "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבם").

מובן אפוא שלפי מעלתו של יצחק, שהיה "עולה תמימה" היתה שלילה ביציאתו מן

אנשי המקום" (פרשתינו כו, ז). ולהעיר מפרש"י וירא כ, טו. וראה לעיל הערה 26.

69) ואולי י"ל דגם מ"ש הרמב"ן (פרשתינו כו, ה) והאבות שמרו המצות "בארץ בלבד ויעקב בחוצה לארץ בלבד נשא שתי אחיות וכן עמרם כי המצות משפט אלוקי הארץ", וכמו שביאר בארוכה בפ' אחרי (יח, כה) "שהיא נחלת ה' מיוחדת לשמו לא נתן עלי' מן המלאכים כו", ולכן עיקר קיום המצות הוא בארץ, "וזה היא מצות יעקב אבינו כו' בשעת ביאתם לארץ הסירו את אלוקי הנכר"

- אין כוונתו שבזמן האבות כבר נקבע זה בהארץ, כ"א שזהו טעם בכלל לזה שכשנצטוו במצות (במ"ח) - עיקר כל המצות ליושבים בארץ, ואצל האבות ה' מעין זה, מחמת ה'גברא", כיון שבו פרסם אברהם (והאבות אחריו) שמו של הקב"ה, ובו נראה ה' עליהם ובנו שם מזבחות (לך יב, ז-ח. תולדות כו, כה. וישלח לג, כ. ועוד).

ובנוגע ליעקב בפרט הרי ה' ארץ אבותיו, המקום שבו נולד, שם קיבל תורתו אצל שם ועבר (ראה מאירי הובא בהערה שלפ"ז), ושם נתברך מאביו - לכן ה' א"י אצלם בדוגמת א"י לאחר שנתקדשה בכניסתם לארץ. ועצ"ע. וראה לעיל הערה 68.

מולדתי ואת ארץ ששכינתו של הקב"ה בתוכה" - או כפי שיהיה להמבואר בפנים, כי לא ה' קביעות הקדושה (גם דקדושת שכינה) בנוף הארץ (נוסף על המבואר לעיל הערה 46). כמובן מההמשך שם "ואלך אל ארץ בני חם בארץ שאין יראת שמים ביניהם", שהוא הניגוד ל"שכינתו של הקב"ה כו" (כמ"ש בוד"ל שם) - היינו שבא"י לאחר שאברהם ויצחק ויעקב פרסמו שמו של הקב"ה (ראה רמב"ם ריש ה' ע"ז) ה' שם (עכ"פ בסביבתם) יראת שמים (עכ"פ - בערך לארץ בני חם).

ולהעיר שגם באיסור יציאה מא"י לאחר הכבוש, י"ל שהוא מצד יראת החטא - ראה מאירי לכתובות (קיא, א) שמפרש מ"ש בגמ' שם "כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל כו", "שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצוין שם דינו כארץ ישראל", וכן צריך לפרש לפי פרש"י שם ד"ה כך. ראה לח"מ לרמב"ם ה' מלכים ספ"ה. וראה לקו"ש שם (ע' 399 ואילך).

אבל להעיר - שיצחק ישב בגרר מקום אשר אברהם אמר עליו (וירא כ, יא) "רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני גו". ודוחק לומר שע"י שהייתו של אברהם שם נשתנה. ובפרט שמפורש שגם יצחק ירא לומר אשתי "פן יהרגוני

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע

חכמה בלא מעשה לאו שמה חכמה

"החכמה בלא מעשה לאו שמה חכמה, ולא עוד אלא ח"ו הוא מבזה את התורה וממללה שזה גרוע עוד יותר. . ובפרט שנשמתה של התורה שהוא קוצץ בנטיעות רצון העליון ב"ה"

אינו ענין כלל

התורה היא הוראת חיים של פועל טוב, בין האדם למקום ובין אדם לחבירו, וכגזירת רז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, אם כן תלמוד שאינו בא לידי מעשה אינו ענין כלל, זאת אומרת כי המעשה והקיום הוא תכלית הידיעה, ונודע אשר תכלית כל דבר זהו עיקרו.

וגדולה מזו ידענו כי המעשה הוא המקיים את החכמה ומאמת אותה כהחלטת רז"ל (אבות פ"ג מ"ט) כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקימת.

וכמו שהוא בגליא שבתורה שבכללותה הוא גופה של תורה כן הוא גם בסתרי תורה חסידות נשמתה של התורה, אשר החכמה בלא מעשה לאו שמה חכמה, ולא עוד אלא ח"ו הוא מבזה את התורה וממללה שזה גרוע עוד יותר, כי גם בגליא שתבורה הנה גדול עון המגלה פנים בתורה שלא כהלכה מאיש פשוט העובר על התורה מהעדר ידיעתו, ובפרט שנשמתה של התורה שהוא קוצץ בנטיעות רצון העליון ב"ה.

ובכן לימוד תורת החסידות לשם מדע וחכמה אינו ענין כלל, ואדרבה גו' אלא העיקר הוא בשביל העבודה לזכך מדותיו.

לאחד ההשכלה והעבודה

כוונת תורת החסידות היא לאחד את ההשכלה והעבודה בפועל, ובקנה מדה זו עלינו למדוד רגשותיו של החסיד האמיתי בעשותו אחת ממצות ה' אשר קדשנו בהן וצונו לעשותן בפועל. כמו בשעה אשר נגש לקיים מצות תפילין, אחרי ההתבוננות המוקדמת באחד הענינים, אם בענין דבריאה יש מאין, או בענין "לית אתר פנוי מיניה", ואחרי התבוננות שעה ארוכה בענין הפלאות גדולת הבורא ית' וקוטן ערכם של הנאצלים והנבראים בכלל והוא בפרט, אשר מי כמוהו יודע איך שהוא בעצמו עם כל עניניו אין ואפס ממש, רק שבו בחר הוי' אלקינו, כמו בכל ישראל, לקרבו אליו ית' ולקדשו במצותיו, ובכח בחירה זו הוא לוקח התפילין שהם רצונו העליון ממש, וניתן לו הרשות והכח לומר לעצמותו ומהותו ית' ויתעלה בלשון נוכח ברוך אתה ה'. הרי ברגע זה נרגש אצלו יחוד שני הרגשות הנ"ל, כלומר מהלך צמאון הנפש לאלקות, ביחד עם הרגש שמביא מכח אל הפועל לעשות רצונו ית'.

* * *

החסיד הוא הכלי לחסידות, פירוש שהוא המביא בפועל ממש את המובן, המושג והמושכל בשכל אלקי.

ואופן ההבאה הוא, ע"י העבודה בפועל, כי זהו מדריגת חסיד שעוסק במעשה הטוב בפועל ממש, הן בעצמו והן בזולתו בכל עניני עבודה בהג' קוין דתורה עבודה (תפלה) גמילות חסדים. דער בפועל ממש, אז עס זאל זעך טאן, און טאן מיט א חיות, דאס איז א חסיד [=הבפועל ממש - שייעשה הענין, וייעשה עם חיות, זהו חסיד].